

KONKURENCYJNOŚĆ A EFEKTYWNY ROZWÓJ I WSPÓŁDZIAŁANIE SYSTEMÓW GOSPODARCZYCH

Współczesna praktyka gospodarcza wykazuje istotne zmiany w formach, metodach, priorytetach konkurencji różnych systemów ekonomicznych. Przy tym **istota konkurencji w zasadzie nie zmienia się. Pozostaje ona walką, rywalizacją o dostęp do odpowiednich jakościowo i tanich zasobów**, o najkorzystniejsze warunki produkcji i realizacji towarów, przeważnie ze szkodą dla pozostałych uczestników gospodarki rynkowej. Równocześnie znaczenie konkurencji, jako podstawowego mechanizmu rynkowego regulacji stosunków gospodarczych, wzrasta. Wzrost ten warunkują owe tendencje, które ukształtowały i kształtują się w gospodarce światowej i gospodarkach narodowych na początku XXI wieku, włączając zjawiska globalizacji, intelektualizmu reprodukcji społecznej, przegrupowanie w aspekcie możliwości transformacyjnych w systemie czynników-zasobów i czynników-procesów, narastanie integracji nauki-edukacji-produkcji i rynku itp. Wszystko to przejawia się w stopniowym kształtowaniu się gospodarek nowego typu, bazujących na wiedzy, na wszystkich poziomach - od firmy do aliansów makroekonomik.

Jednakże główna zmiana w konkurencji to wyjście na czołowe rubieże walki konkurencyjnej - obok producentów towarów i usług - systemów gospodarczych wszystkich poziomów, kształtowanie się mobilnych konkurujących aliansów gospodarczych i wzrost złożoności obiektów konkurencyjnego współzawodnictwa.

W związku z tym wymaga rewizji dosyć rozpowszechniona we współczesnej literaturze ekonomicznej opinia o zastąpieniu w szeregu przypadków walki konkurencyjnej przez partnerskie stosunki między konkurentami. W rzeczywistości walka konkurencyjna przybiera nadmiarowy, często niszczycielski charakter, w związku z czym powstają bardziej złożone systemowe podmioty i obiekty konkurencji. Tworzy się nowa, bardziej dynamiczna relacja konkurencji i monopolizacji we wszystkich systemach gospodarczych, łącznie z gospodarką światową.

W związku z tym nauka i praktyka ekonomiczna, a także służby państwowe zwracają większą uwagę na konkurencyjność, jej wzrost, nie bez podstaw uważając, że wiele rosyjskich problemów ekonomicznych, włącznie ze wzrostem szarej strefy gospodarki, brzemieniem zadłużenia zagranicznego, zadaniami stabilności waluty narodowej i in. - to pochodne słabej gotowości ekonomiki Rosji do współczesnej walki konkurencyjnej w gospodarce światowej¹.

* Prof. dr hab. nauk ekon., RAGS (Rosyjska Akademia Administracji Państwowej) przy Prezydencie Federacji Rosyjskiej, Rosja, WSZiM Sosnowiec.

1 Конкурентоспособность России в глобальной экономике, изд-во „Международные отношения”, Москва 2003, s. 7.

Powszechnie przyjęta wykładnia treści ekonomicznej pojęcia zdolności konkurencyjnej czy konkurencyjności nie istnieje, nie istnieje także obiektywna metodyka określania poziomu i efektywności konkurencyjności. Najbardziej rozpowszechnione rozumienie konkurencyjności makroekonomiki w środowisku rynkowym stanowi jej charakterystyka, jako zdolności gospodarki narodowej do wytwarzania i konsumpcji towarów i usług w warunkach walki konkurencyjnej z towarami i usługami, wytwarzanymi w innych krajach, przy czym wynikiem konkurencji winien być wzrost poziomu życia ludności przy zachowaniu międzynarodowych standardów ekologicznych².

Jednakże takie w zasadzie słuszne określenie konkurencyjności nie daje odpowiedzi na szereg pytań:

1. Jak powiązane są wzajemnie w warunkach Rosji zdolności konkurencyjne wszystkich hierarchicznie uszeregowanych systemów gospodarczych?
2. Czy nie zubaża konkurencyjności ekonomiki sprowadzenie jej jedynie do zdolności wytwarzania i konsumpcji towarów i usług w warunkach walki konkurencyjnej?
3. Jak odnoszą się do siebie takie kategorie, jak: konkurencyjność, stabilność ekonomiczna, bezpieczeństwo ekonomiczne, klimat inwestycyjny, innowacyjny i przedsiębiorczy oraz niektóre inne właściwości systemu?
4. Jakie miejsce wśród priorytetów państwowej polityki ekonomicznej kraju i jego regionów winna zajmować konkurencyjność gospodarki?

Bez naukowo uzasadnionych odpowiedzi na te pytania nie można w pełni przedstawić do całego spójnego zestawu czynników i warunków kształtowania konkurencyjności, nie może zostać stworzony skuteczny mechanizm kształtowania cechy konkurencyjności wszystkich struktur systemowych kraju (na poziomie makro, mezo i mikro). Nie można także stworzyć obiektywnej metodyki określania poziomu konkurencyjności każdej struktury systemu w makroekonomice oraz jej samej w całości.

Obecnie rozpowszechniona jest orientacja organów państwowych, analityków, ekonomistów-menedżerów na oceny rankingowe konkurencyjności ekonomiki różnych krajów, które opracowują eksperci na Międzynarodowe Forum Ekonomiczne, organizowane co roku w szwajcarskim mieście Davos (WEF). Zgodnie z metodyką WEF dla każdego kraju opracowywany jest sumaryczny indeks konkurencyjności, określany na podstawie kilkuset wskaźników, zgrupowanych w 8 działach (Otwartość, Państwo, Finanse, Infrastruktura, Technologia, Zarządzanie, Praca, Instytucje).

Eksperti Światowego Forum Ekonomicznego w roku 2003 dokonali oceny konkurencyjności systemów ekonomicznych 102 krajów. Najwyższą ocenę przyznano Finlandii, która wyprzedziła USA dzięki przodującym pozycjom w dziedzinie wysokich technologii przy równoczesnym osłabieniu efektywności instytucji państwowych i systemu finansowego. Do pierwszej piątki krajów o najwyższej zdolności konkurencyjnej ekonomiki narodowej weszły także Szwecja, Dania i Tajwan. Spośród krajów europejskich w dziesiątkę najbardziej konkurencyjnych gospodarek znalazła się Szwajcaria, Islandia i Norwegia. Wszystkie wymienione kraje prowadzą aktywną innowacyjną politykę państwową, zorientowaną na przestawienie w przeważającej mierze swoich systemów, struktur gospodarczych wszystkich poziomów na innowacyjny typ rozwoju. Rosja zajęła na tej liście rankingowej dopiero 70 miejsce. W roku 2003 Rosja zajmowała 66 miejsce.

2 *Конкурентоспособность России...*, s. 30.

Pomimo docenionych udoskonaleń w dziedzinie makroekonomiki i osiągnięć w dziedzinie różnych technologii eksperci WEF, jako zjawiska negatywne odnotowali wysoką inflację, nieefektywność systemu bankowego i niski poziom efektywności działań instytucji państwowych. Negatywne czynniki nie mogą pozostać bez wpływu na efektywność działalności naukowo-technicznej oraz innowacyjnej na wszystkich poziomach ekonomiki rosyjskiej. Rosja w istotnej mierze pozostaje w tyle pod względem konkurencyjności nie tylko w odniesieniu do takich krajów, jak Japonia (11 miejsce), Niemcy (13 miejsce), Korea Południowa (18 miejsce) i Francja (26 miejsce), ale także szeregu krajów arabskich i latynoamerykańskich (Jordania – 34 miejsce, Botswana – 36 miejsce, Chile – 28 miejsce itd.).

Analogiczne oceny rankingowe konkurencyjności ekonomik narodowych periodycznie przeprowadzają niektóre inne organizacje międzynarodowe, w szczególności Międzynarodowy Instytut Rozwoju Menedżmentu (IMD), który dokonuje oceny od 40 do 50 krajów. Wśród jego faworytów znajdują się USA, Singapur, Finlandia, Luksemburg, Holandia, Irlandia, Szwecja, Kanada, Szwajcaria. Rosja w 2001 roku, według ocen Instytutu zajmowała 45 miejsce (na 49). Rosję wyprzedziły takie kraje jak Estonia czy Węgry. Konkurencyjność gospodarek narodowych eksperci IMD oceniają na podstawie 286 wskaźników, wśród których przede wszystkim znajdują się: poziom rozwoju infrastruktury technologicznej, efektywność zarządzania państwowego, jakość edukacji oraz wydajność pracy.

Każdego roku metodyka WEF jest korygowana. Niezmienne jednak pozostaje to, co najważniejsze – jej przeznaczenie. Ma ona zapewnić przygotowanie informacji bazowej, wyznaczyć pewne punkty orientacyjne dla polityków, menedżerów międzynarodowych organizacji finansowych, potencjalnych inwestorów dla celów korygowania potoków migracyjnych kapitału finansowego w kierunku zwiększonego bezpieczeństwa, maksymalizacji wzrostu, większej przejrzystości. Ograniczony charakter celów tej metodyki nie pozwala wykorzystywać jej do wypracowywania mechanizmu oddziaływania państwowego na rozwiązywanie zadań kształtowania w strukturach i systemach gospodarczych kraju cech konkurencyjności. Niezbędna jest narodowa metodyka oceny konkurencyjności ekonomiki kraju i jej poszczególnych ogniw, uwzględniająca:

- a) światowe tendencje ekonomiczne,
- b) najlepszą praktykę światową podobnej oceny,
- c) specyficzne cechy współczesnej państwowej strategii i taktyki ekonomicznej w Rosji,
- d) różnorodność i złożoność obiektów walki konkurencyjnej dla wszystkich środowisk rynkowych,
- e) wzajemne powiązanie i wzajemne wpływy konkurencyjności wszystkich poziomów gospodarki: od firmy do poziomu makro,
- f) cały system czynników kształtowania konkurencyjności³.

Wymaga bardziej szczegółowej, bezstronnej analizy naukowej całokształt **walorów konkurencyjnych** Rosji, jej regionów, przedsiębiorstw i korporacji. Bez tego trudno najpełniej określić cały zbiór czynników i warunków kształtowania i strategicznego rozwijania konkurencyjności jako niezmiennie ważnego, jeśli nie najważniejszego kie-

3 Конкуренентоспособность России..., s. 47.

runku kompleksowego rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, okręgów, podmiotów Federacji i jednostek municypalnych.

Do najważniejszych kierunków rozwoju konkurencyjności wielu autorów zalicza:

- a) rozwój aktywności innowacyjnej, kształtowanie systemów innowacyjnych,
- b) stworzenie warunków szarej strefy w działalności gospodarczej do poziomu najwyższej rozwiniętych krajów (8-10% przyrostu PKB),
- c) zwiększenie efektywnego oddziaływania państwa na gospodarkę z wypracowaniem konkretnego mechanizmu rozwoju konkurencyjności,
- d) wzrost kwalifikacji, kompetencji urzędników państwowych i przedsiębiorców,
- e) zwiększanie dopływu inwestycji do gospodarki, włącznie z inwestycjami ryzykownymi poprzez kształtowanie ryzykownego systemu narodowego i inwestycji innowacyjnych (leasing innowacyjny, własność intelektualna),
- f) rozwój aktywności przedsiębiorczej poprzez: wspieranie kształtowania i rozwoju regionalnych, transnarodowych korporacji naukowo-produkcyjno-financekowskich; aktywny rozwój małej przedsiębiorczości innowacyjnej; maksymalne przyciągnięcie środków ludności do przedsiębiorczości innowacyjnej, włącznie z rozwojem spółdzielczości kredytowej,
- g) aktywizowanie powiązań międzynarodowych w innowacyjnej działalności naukowo-technicznej, efektywne wykorzystanie możliwości działania państwoweego za granicą,
- h) istotne zaktiwizowanie i wzbogacenie kooperacji międzyregionalnej, współdziałania naukowo-technicznego, innowacyjnego i inwestycyjnego podmiotów Federacji, przede wszystkim w okręgach federalnych.

ROZWÓJ KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI NARODOWEJ

Aby wypracować propozycje kierunków rozwoju konkurencyjności, należy przede wszystkim przeanalizować z pozycji współczesnej nauki ekonomicznej treść tej kategorii.

W tym celu rozpatrzmy szereg ważnych założeń metodologicznych, które należy uwzględnić w poszukiwaniu realnej prawdy w odniesieniu do makroekonomiki.

Po pierwsze należy uwzględnić, że gospodarka jest złożonym tworem, a więc posiada szereg ważnych właściwości, z których można wnioskować, czy mamy do czynienia z systemem, czy nie. W publikacjach naukowych wśród tych właściwości wyróżnia się: integralność, proporcjonalność, zdolność do samorozwoju, stabilność ekonomiczną, możliwość reprodukcji wewnętrznych czynników samorozwoju z zachowaniem współczesnych wymogów jakościowych. Niekiedy do tego podstawowego wykazu dodaje się bezpieczeństwo ekonomiczne, tzn. gotowość skutecznego przeciwstawienia się zagrożeniom zewnętrznym.

Po wtóre gospodarka narodowa jako system wchodzi w różne supersystemy o charakterze ekonomicznym na różnym poziomie. Wśród nich występują różne międzykrajowe alianse regionalne. Także gospodarka światowa nie jest jednorodna. We wszystkich tych supersystemach ekonomicznych w warunkach narastającej globalizacji rosyjska gospodarka narodowa konkuruje z różnymi konstrukcjami ekonomicznymi na poziomie narodowym i międzynarodowym nierzadko o charakterze nieformalnym na poszczególnych kierunkach działalności gospodarczej, w poszczególnych grupach towa-

rowych. Uwzględniając to można wyciągnąć wniosek, że konkurencyjność gospodarki nie jest pojęciem absolutnym, lecz względnym. Wszystko zależy od właściwości tego supersystemu, do którego bądź wchodzi, bądź z którym współdziała lub wzajemnie oddziałuje rosyjska gospodarka narodowa.

Po trzecie każdy system ekonomiczny rozwija się pod wpływem oddziaływania całego zbioru czynników-zasobów i czynników-procesów. Te pierwsze stanowią bazę reprodukcji społecznej, bez której żadna reprodukcja nie istnieje. A czynniki-procesy warunkują bardzo ważną, jeśli nie najważniejszą właściwość systemu ekonomicznego - zdolność do reprodukcji wewnętrznych czynników samorozwoju. We współczesnym kompleksie czynników do najważniejszych z punktu widzenia możliwości transformacyjnych należą przede wszystkim:

- a) innowacje o charakterze systemowym,
- a) ciągi i kompleksy technologiczne,
- b) przedsiębiorczość innowacyjna,
- c) wiedza naukowa,
- d) energia (w szerokim sensie tego słowa),
- e) zasoby kwalifikacyjne oraz intelektualne.

Stąd wynika wniosek, że konkurencyjność gospodarki zależy w dużej mierze od jej walorów, przede wszystkim w zakresie tych czynników.

Po czwarte gospodarka narodowa jako system nie może być konkurencyjna, jeśli jej zasadnicze podsystemy nie są konkurencyjne wobec analogicznych struktur gospodarek rywalizujących. Z tej tezy metodologicznej wynika wniosek, że fundament konkurencyjności ekonomiki narodowej stanowią konkurencyjne przedsiębiorstwa, korporacje, alianse międzybranżowe, podstawowe elementy infrastrukturalne (infrastruktura produkcyjna, finansowa, socjalna, rynkowa, innowacyjna, inwestycyjna i in.). Mogą one być konkurencyjne, jeśli środowisko instytucjonalne góruje nad odpowiednimi środowiskami gospodarek rywalizujących. A zatem nie można po prostu zapożyczać cudzych, bardzo nawet efektywnych doświadczeń. Należy je przystosowywać do rosyjskich warunków, odnawiać, czynić bardziej skutecznymi w porównaniu z „oryginałem”.

Po piąte rozwijać konkurencyjność gospodarki narodowej należy nie w ogóle, a konkretnie, przygotowując ją do twardego obcowania z głównymi współzawodnikami. Jednak w warunkach współczesnej globalizacji w dowolnej części globu Rosja napotyka na interesy (w różnej ich konfiguracji) praktycznie wszystkich głównych krajów, reprezentujących postindustrialny szczebel rozwoju, oraz ich aliansów. Zatem współczesna konkurencyjność ekonomiki Rosji, uwzględniając jej ograniczone możliwości w odniesieniu do szeregu parametrów (zasobowych, finansowych, walutowych, technicznych i in.) winna być kształtowana na zasadzie priorytetowości. Priorytety powinny być wytyczone zarówno wśród składników i elementów konkurencyjności, jak i w stosunku do tej zintegrowanej właściwości ekonomiki ujmowanej w jej całokształcie w każdym konkretnym okresie.

Po szóste, orientacja odnośnie konkurencyjności makroekonomiki winna być nadawana przez kierownictwo kraju.

Na podstawie tych założeń metodologicznych określono zestawienie podstawowych cech konkurencyjności makroekonomiki, sporządzone na podstawie analizy publikowanych materiałów. Wśród tych cech znajdują się:

- jakość środowiska przedsiębiorczości,
- potencjał innowacji,

- jakość instytucji naukowo-badawczych,
- rozwój infrastruktury drogowej,
- jakość przygotowania inżynierów i uczonych,
- stan łączności telefonicznej i innych rodzajów łączności,
- intensywność konkurencji lokalnej,
- efektywność polityki antytrustowej,
- istnienie i poziom rozwoju więzi między przedsiębiorstwami,
- stan marketingu i poziom rozwoju orientacji na konsumenta,
- charakter strategii ekonomicznej,
- stan wypłacalnego popytu wewnętrznego,
- potencjał eksportowy,
- jakość produkcji i jej ekologiczność, zgodność ze światowymi normami i standardami, konkurencja na rynkach światowych,
- wzrost gospodarczy,
- poziom wydajności pracy,
- stan szarej strefy gospodarczej,
- poziom korupcji,
- całokształt ryzyka,
- rentowność względna eksportu,
- przewaga w zakresie kosztów produkcji,
- efektywność gospodarki narodowej,
- elastyczność gospodarki,
- -bogactwa naturalne kraju,
- ilość i jakość siły roboczej,
- jakość makroekonomicznej regulacji państwowej,
- wielkość obciążeń podatkowych,
- efektywność ochrony praw własności,
- poziom bezpieczeństwa kraju i jego obywateli,
- efektywność systemu prawnego-sądowego,
- względny poziom rozwoju techniczno-ekonomicznego kraju,
- zależność energetyczna kraju,
- względna przewaga w technice i technologii produkcji towarów,
- stabilność polityczna.

Uogólniając większość przytoczonych tu cech, niektórzy autorzy uważają za **sumaryczny wskaźnik** tego, „na ile efektywnie w porównaniu z innymi krajami wytwarza on, dystrybuje i sprzedaje produkowane w nim towary i na ile rozsądnie wykorzystuje swoje walory eksportowe dla niezachwianego podnoszenia własnego potencjału ekonomicznego w najszerszym rozumieniu tego pojęcia”⁴.

Oceniając prezentowane powyżej pojmowanie konkurencyjności makroekonomiki oraz zestawienie podstawowych jej cech na podstawie nowych, przytoczonych tez metodologicznych można stwierdzić, że dopuszczono się w nich nieuzasadnionego przemieszania różnych kategorii. Kategorie te odnoszą się do: wskaźników, właściwości, potencjałów o różnym charakterze (produkcyjnym, naturalnym, eksportowym itd.), różnych rodzajów działalności.

4 Конкурентоспособность России...

Nie ma jednak rzeczy najważniejszej: pełnej charakterystyki stanu i efektywności rozwoju systemu ekonomicznego i zgodności z całokształtem interesów narodowych. Brak jest oceny możliwości zaspokojenia zmieniających się potrzeb człowieka, stawienia oporu wobec oddziaływań zewnętrznych innych systemów i supersystemów ekonomicznych.

Przeprowadzona krótka analiza pozwala *scharakteryzować konkurencyjność ekonomiki przede wszystkim jako całokształt realizowanych zdolności i możliwości w różnych podsystemach i sektorach gospodarki światowej.*

Wystarczająco uzasadnione jest wydzielenie następujących zdolności i możliwości:

- 1) zdolność gospodarki do wytwarzania i nabywania konkurencyjnych towarów na konkretnych światowych rynkach towarowych. W warunkach globalizacji zdolność ta nabiera złożonego charakteru. W szczególności komplikują się przesądzające o niej czynniki, ponieważ liczba ekonomik-konkurentów w odniesieniu do każdego towaru zwiększa się, a więc zaostrza się walka konkurencyjna, współzawodnictwo,
- 2) zdolność gospodarki narodowej do systematycznego zwiększania swojego udziału w światowych rynkach towarów pod względem rodzajów, udziału w sprzedaży i uzyskiwanych dochodach, aż do zajęcia pozycji dominującej,
- 3) zdolność do tworzenia nowych nisz i rozszerzania światowej produkcji wysoko-technologicznej,
- 4) możliwość wytwarzania przez gospodarkę narodową towarów i usług z efektywnością wyższą, niż osiągają to kraje-konkurenci,
- 5) zdolność gospodarki narodowej do osiągania wysokiego stopnia autonomicznego⁵, stabilnego funkcjonowania w ciągu długiego czasu (10-20 lat),
- 6) możliwość ekonomiki, aby ze środków uzyskanych z elastycznego i szerokiego zróżnicowanego eksportu zapewniała ona taką ilość wpływów walutowych, która gwarantuje stabilność przychodów do budżetu,
- 7) zapewnienie stabilności ekonomicznej,
- 8) zdolność do samorozwoju, do pełnowartościowej reprodukcji priorytetowych dla danego okresu wewnętrznych czynników-zasobów,
- 9) kompleksowa możliwość skutecznego wspierania swojego producenta narodowego na podstawowych światowych rynkach,
- 10) zapewnienie sprzyjającego klimatu inwestycyjnego, innowacyjnego i przedsiębiorczego zarówno dla inwestorów zagranicznych, jak i krajowych w priorytetowo rozwijanych dziedzinach,
- 11) zdolność, gotowość i wola efektywnego zarządzania państwowego, zapewniającego rozwój ekonomiki krajowej o parametrach wyższych niż parametry socjalno-ekonomiczne oraz naukowo-techniczne gospodarek-konkurentów w różnych sektorach gospodarki światowej,
- 12) zapewnienie socjalno-politycznej i prawnej stabilności społeczeństwa.

Każda z tych właściwości i możliwości winna być skonkretyzowana przez zestaw cech i wskaźników, pozwalających społeczeństwu, specjalistom zarządzania państwowego ocenić, czy ta właściwość występuje, czy też nie. Możliwe, że niektóre właściwości i wskaźniki będą wykorzystywane do charakterystyki kilku cech systemu ekonomicznego. Nie bez powodu konkurencyjność krajów jest przez Światowe Forum Ekonomiczne oceniana na podstawie ponad 160 wskaźników.

5 Конкурентоспособность России...

Na podstawie określonych cech i możliwości, odnoszących się do konkurencyjności gospodarki narodowej, można zaproponować kierunki rozwoju gospodarki w dostosowaniu do specyficznych warunków Rosji, mianowicie:

- I. Kształtowanie ogółu zintegrowanych w pionie wielkich struktur korporacyjnych, stanowiących szkielet produkcyjny gospodarki narodowej i zapewniających jej zdolność wytwarzania konkurencyjnych towarów dla podstawowych światowych rynków towarowych.
- II. Rozwój aktywności innowacyjnej oraz inwestycyjnej i dokonanie modernizacji technologicznej, przede wszystkim w strukturach produkcyjnych.
- III. Podniesienie na wyższy poziom naukowego zabezpieczenia rozwoju systemu gospodarczego Rosji, przede wszystkim podsystemów, stanowiących perspektywiczny potencjał eksportowy gospodarki rosyjskiej. Rozwój komercjalizacji opracowań naukowo-technologicznych.
- IV. Rozwój systemów technicznych i technologii, umożliwiających zastępowanie importu produkcją krajową. Obniżenie poziomu uzależnienia od systemów technologicznych gospodarek-konkurentów.
- V. Stałe zwiększanie własnego kompleksowego potencjału zasobowego i utrzymywanie efektywności jego wykorzystania na poziomie nie niższym aniżeli w krajach-konkurentach w odpowiednich segmentach gospodarki światowej.
- VI. Obniżenie udziału szarej strefy w działalności gospodarczej do poziomu nieprzekraczającego odpowiednich wskaźników dla przemysłowo rozwiniętych oraz innowacyjnie zorientowanych krajów.
- VII. Wzrost efektywności państwowego mechanizmu oddziaływania na procesy transformacyjne w systemie gospodarczym, zorientowanego na rozszerzenie rozmiarów popytu wewnętrznego i jego zaspokojenie w przeważającej mierze przez producentów wewnętrznych.

Odnosi się to przede wszystkim do produkcji wysokotechnologicznej. Import rosyjski w około 80% składa się z wyrobów przemysłu budowy maszyn. Natomiast takie kraje, jak USA, Japonia, Niemcy, Francja, Anglia, Włochy, Chiny, Korea Południowa, Tajwan w zakresie techniki lotniczej, wyposażenia biurowego, komputerów, sprzętu telekomunikacyjnego i preparatów leczniczych już w połowie lat 90-tych minionego stulecia około 80-95% zapotrzebowania wewnętrznego zaspokajały produkcją własną (z wyjątkiem Korei Południowej w zakresie techniki lotniczej - gdzie produkcja wewnętrzna stanowiła poniżej 15%).

Zaproponowane szeroko zarysowane kierunki powinny być niewątpliwie skonkretyzowane i uzupełnione o mechanizm regulacyjny kształtowania konkurencyjności gospodarki w warunkach globalizacji.